



Sygn. akt I NSNc 275/21

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 28 kwietnia 2022 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

Prezes SN Joanna Lemańska (przewodniczący, sprawozdawca)
SSN Aleksander Stępkowski
Michał Jerzy Górski (ławnik Sądu Najwyższego)

w sprawie z powództwa P. (...) S.A. z siedzibą w B.

przeciwko T. M.

o zapłatę,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych 28 kwietnia 2022 r.

skargi nadzwyczajnej wniesionej przez Prokuratora Generalnego od wyroku Sądu Okręgowego w K. z 8 kwietnia 2019 r., sygn. II Ca [...]:

- 1. oddała skargę nadzwyczajną;**
- 2. znosi wzajemnie między stronami koszty postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną.**

UZASADNIENIE

Skargą nadzwyczajną datowaną na dzień 29 marca 2021 r. Prokurator Generalny działając na podstawie art. 89 § 1, 2 i 3 ustawy z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym (t.j. Dz.U. 2021, poz. 1904; dalej: u.SN) – z uwagi na konieczność zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa

prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej – zaskarżył wyrok Sądu Okręgowego w K. z 8 kwietnia 2019 r., sygn. akt II Ca [...], zmieniający wyrok Sądu Rejonowego w O. z 14 grudnia 2018 r., sygn. akt I C [...]:

1. w zakresie pkt. 1 ppkt a), w którym, zmieniając w części pkt III zaskarżonego wyroku Sądu Rejonowego, Sąd Okręgowy zasądził od T. M. (dalej również: pozwana) na rzecz P. (...) Spółki Akcyjnej w B. (dalej również: strona powodowa) kwotę 3.474 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 3 kwietnia 2018 r. do dnia zapłaty,

2. w zakresie pkt. 1 ppkt b), w którym, zmieniając w całości pkt IV zaskarżonego wyroku Sądu Rejonowego, Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 1.192 zł tytułem kosztów procesu,

3. w zakresie pkt. 3, w którym Sąd Okręgowy zasądził od pozwanej na rzecz strony powodowej kwotę 550 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego.

Zaskarżonemu wyrokowi Prokurator Generalny zarzucił:

1. naruszenie zasad, wolności i praw człowieka i obywatela, określonych w art. 64 ust. 1 i w art. 76 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej (Dz.U. 1997, nr 78, poz. 483 ze zm.; dalej: Konstytucja RP) takich jak prawo do własności oraz ochrona konsumenta jako strony słabszej strukturalnie w stosunkach prywatnoprawnych z przedsiębiorcą przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, poprzez zasądzenie od T. M. kwoty prowizji (2.071 zł) i kwoty wynagrodzenia za „T. [...]” (800 zł), wynikających z zawartej przez nią z P. (...) S.A. z siedzibą w B. umowy pożyczki, bez sprawdzenia, czy zapisy umowy w tym zakresie miały nieuczciwy charakter – w sytuacji, gdy klauzule te godzą w równowagę kontraktową stron umowy i ustanawiają zobowiązania pozwanej w sposób „radykalnie nieadekwatny” do wzajemnych świadczeń przedsiębiorcy i ponoszonych przez niego kosztów, co skutkuje bezpodstawnym wzbogaceniem się P. (...) S.A. z siedzibą w B. i narusza prawo własności pozwanej jako konsumenta;

2. naruszenie w sposób rażący prawa, tj. art. 36a ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim (t.j. Dz.U. 2022, poz. 246; dalej również: u.k.k.) w zw. z art. 385¹ § 1 oraz w zw. z art. 58 § 1 i 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (t.j. Dz.U. 2020, poz. 1740 ze zm.; dalej: k.c.) poprzez ich błędną

wykładnię i niewłaściwe zastosowanie polegające na przyjęciu, że określenie w umowie pożyczki kosztów pozaodsetkowych na poziomie nieprzekraczającym maksymalnego pułapu określonego w art. 36a u.k.k. skutkuje automatycznie ustaleniem, iż postanowienia umowne sformułowane zgodnie z tym przepisem nie mogą być uznane za abuzywne, a zatem wyłączają możliwość i obowiązek kontroli przez sąd postanowień umowy pod kątem ich abuzywności, w sytuacji, gdy powołany przepis nie określa sam w sobie praw i obowiązków stron umowy, lecz poprzestaje na ograniczeniu ich swobody ustalenia pozaodsetkowych kosztów kredytu powyżej pewnego poziomu i nie wyłącza obowiązku sądu weryfikacji, czy takie ustalenie ma w konkretnej sprawie nieuczciwy charakter, pomimo, że zostało ustalone poniżej określonego prawnie pułapu – w sytuacji, gdy w umowie pożyczki gotówkowej zawartej przez strony wysokość kosztów pozaodsetkowych w postaci opłaty przygotowawczej (129 zł), wynagrodzenia prowizyjnego (2.071 zł) i wynagrodzenia za „T. [...]” (800 zł) została określona na poziomie 3.000 zł, równej kwocie samej pożyczki, a więc stosunek kwoty tych kosztów do wysokości rzeczywiście udzielonych pozwanej środków stanowi niedozwolone zastrzeżenie umowne, gdyż prowadzi do istotnej i niczym nieuzasadnionej nierównowagi obowiązków stron na niekorzyść pozwanej jako konsumenta.

Powołując się na art. 91 § 1 u.SN Prokurator Generalny wniósł o uchylenie pkt. 1 ppkt a), pkt. 1 ppkt b) i pkt. 3 zaskarżonego wyroku i przekazanie sprawy w tym zakresie Sądowi Okręgowemu w K. do ponownego rozpoznania, z pozostawieniem temu sądowi rozstrzygnięcia o kosztach postępowania ze skargi nadzwyczajnej.

W uzasadnieniu skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny wyjaśnił, że P. (...) S.A. z siedzibą w B (jako pożyczkodawca) i T. M. (jako pożyczkobiorca) zawarli 26 września 2017 r. umowę pożyczki gotówkowej nr [...]. Zgodnie z postanowieniami tej umowy, całkowita kwota pożyczki do zapłaty, rozumiana jako suma wszystkich środków pieniężnych, które pożyczkodawca udostępnia pożyczkobiorcy, została określona na kwotę 3.000 zł i taka kwota została przelana na rachunek T. M.. Pożyczka została udzielona na okres 36 miesięcy i była oprocentowana według stałej stopy procentowej, wynoszącej 9,76% w skali roku.

Całkowita kwota do zapłaty przez pożyczkobiorcę na rzecz pożyczkodawcy została określona w umowie pożyczki na kwotę 6.948 zł. Całkowity koszt pożyczki wynosił 3.948 zł. Na kwotę tę składały się: umowne odsetki kapitałowe (948 zł) oraz pozaodsetkowe koszty kredytu (3.000 zł), tj. opłata przygotowawcza – 129 zł, wynagrodzenie prowizyjne – 2.071 zł oraz wynagrodzenie z tytułu przyznania usługi „T. [...]” – 800 zł. Wszystkie te opłaty zostały doliczone do kwoty pożyczki, rozłożone na raty i miały być spłacane wraz z pożyczką. Wysokość każdej raty, obejmującej kwotę pożyczki, odsetek oraz spłacanych wraz z pożyczką opłat i prowizji została określona na kwotę 193 zł. Termin płatności pierwszej raty został określony na dzień 6 listopada 2017 r., a ostatniej na dzień 6 października 2020 r.

Zgodnie z postanowieniami zawartej przez strony umowy pożyczki, jeżeli pożyczkobiorca nie spłacił w terminie poszczególnych rat lub ich części albo innej kwoty związanej z umową, niespłacona kwota stawała się zadłużeniem przeterminowanym. Od zadłużenia przeterminowanego pożyczkodawca naliczał odsetki za opóźnienie w wysokości rocznej stopy oprocentowania zadłużenia przeterminowanego równej stopie odsetek maksymalnych za opóźnienie, o których mowa w art. 481 § 2¹ k.c.

Zabezpieczenie spłaty kwot należnych pożyczkodawcy stanowił weksel własny *in blanco* na zlecenie wraz z deklaracją wekslową. Pożyczkodawca, zgodnie z treścią deklaracji wekslowej, był upoważniony do wypełnienia weksla na sumę odpowiadającą zadłużeniu pożyczkobiorcy wobec pożyczkodawcy wynikającemu z umowy pożyczki, łącznie z faktycznie poniesionymi przez pożyczkodawcę kosztami postępowania sądowego i egzekucyjnego.

W związku z brakiem zapłaty całości należności wynikającej z umowy pożyczki, P. (...) S.A. z siedzibą w B wezwał T. M. do zapłaty zaległych rat w terminie 7 dni, a następnie, wobec bezskutecznego upływu tego terminu, pismem z 27 lutego 2018 r. wypowiedział umowę pożyczki oraz wezwał pożyczkobiorcę do wykupu weksla. Okres wypowiedzenia umowy upłynął w dniu 2 kwietnia 2018 r.

P. (...) S.A. z siedzibą w B. wytoczył powództwo przeciwko T. M., domagając się w pozwie z 19 kwietnia 2018 r. zasądzenia od niej kwoty 6.568,67 zł z umownymi odsetkami za opóźnienie za okres od 28 marca 2018 r. do dnia zapłaty. W toku postępowania w sprawie powód cofnął powództwo co do kwoty 1.593 zł,

wskazując, że pozwana zapłaciła na jego rzecz wskazaną kwotę po wytoczeniu powództwa.

Wyrokiem wydanym 14 grudnia 2018 r., sygn. I C [...], Sąd Rejonowy w O. umorzył postępowanie co do kwoty 1.593 zł (pkt I), zasądził od pozwanej T. M. na rzecz powoda P. (...) S.A. z siedzibą w B kwotę 1.407 zł wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie za okres od 3 kwietnia 2018 r. do dnia zapłaty (pkt II), oddalił dalej idące powództwo (pkt III) oraz nie obciążył pozwanej kosztami procesu za I instancję (pkt IV).

Sąd I instancji uznał, że był władny do oceny z urzędu stosunku podstawowego, stanowiącego podstawę zobowiązania wekslowego pozwanej. Badanie z urzędu postanowień umowy i ocena charakteru jej warunków przy dochodzeniu roszczeń z weksla własnego stanowiącego zabezpieczenie wiarytelności wynikającej z umowy kredytu konsumenckiego stanowi bowiem jego obowiązek jako organu państwa członkowskiego Unii Europejskiej, konieczny dla zapewnienia efektywności i skuteczności prawa wspólnotowego.

Sąd Rejonowy zajął stanowisko, że postanowienia umowy pożyczki zawartej przez P. (...) S.A. z siedzibą w B z T. M., ustalające wysokość prowizji na kwotę 2.071 zł oraz opłaty za usługę „T. [...]” na kwotę 800 zł, jako zmierzające do obejścia ustawy, tj. art. 359 § 2¹ k.c., określającego wysokość maksymalnych odsetek wynikających z czynności prawnej, były nieważne (art. 58 § 1 k.c.). Łączna wysokość tych opłat (2.871 zł) była tylko nieznacznie niższa od wysokości kwoty faktycznie wypłaconej pozwanej (3.000 zł), stanowiąc jednocześnie trzykrotność należności z tytułu zastrzeżonych w umowie odsetek kapitałowych (948 zł). Wskazana prowizja i opłata dodatkowa w niczym nie różniły się od zastrzeżenia odsetek, albowiem zobowiązaniu do ich zapłaty nie odpowiadało żadne inne zobowiązanie powoda, jak tylko oddanie kapitału do dyspozycji pozwanej.

Ponadto, zdaniem sądu pierwszej instancji, ustalenie wysokości prowizji i opłaty za usługę „T. [...]” na poziomie zbliżonym do pełnej wysokości rzeczywiście uzyskanych przez pozwaną środków pieniężnych, naruszało zasady współżycia społecznego, a tym samym art. 58 § 2 k.c. i art. 353¹ k.c. Strona powodowa nie udowodniła, że zastrzeżenia umowne określające ich wysokość, znajdowały odzwierciedlenie w realnie ponoszonych przez nią kosztach związanych z

realizacją umowy pożyczki. Koszty związane z przygotowaniem i zawarciem umowy zostały już objęte opłatą przygotowawczą w wysokości 129 zł, na którą składał się koszt dokumentacji kredytowej oraz oceny zdolności kredytowej konsumenta. Wysokość prowizji oraz opłaty za usługę „T. [...]” nie mogła więc być usprawiedliwiona kosztami zawarcia samej umowy. Niemożliwym do zaakceptowania byłoby tak rażące zachwianie zasady ekwiwalentności świadczeń stron, albowiem przysparzało ono pożyczkodawcy korzyści, które nie dawały się uzasadnić żadnymi racjami.

Sąd Rejonowy wskazał również, że umowa pożyczki między P. (...) S.A. z siedzibą w B. a T. M. została zawarta w trybie przepisów ustawy z dnia 12 maja 2011 r. o kredycie konsumenckim, podpadając pod sformułowaną w tej ustawie definicję kredytu konsumenckiego (art. 3 ust. 1 i ust. 2 pkt 1). Powyższe nie wyłączało jednak dopuszczalności jej kontroli z punktu widzenia przesłanek z art. 385¹ § 1 k.c. Sąd pierwszej instancji oddalił zarzut strony powodowej, która wskazywała, że ustalenie pozaodsetkowych kosztów kredytu w umowie kredytu konsumenckiego na poziomie nieprzekraczającym granicy określonej w art. 36a u.k.k. powoduje, iż z założenia nie może ona zostać uznana za nieważną, a jej postanowienia za abuzywne. Przepisy ustawy o kredycie konsumenckim wprowadzające obowiązkowe elementy tej umowy, nakładające na kredytodawcę określone obowiązki informacyjne oraz wprowadzające limit kosztów pozaodsetkowych nie stanowią bowiem wyłącznego środka ochrony konsumenta zawierającego umowę kredytu konsumenckiego i nie wyłączają innych mechanizmów ochrony konsumenta, przewidzianych w k.c. Sąd Rejonowy stanął na stanowisku, że był zobowiązany do stosowania przepisów dyrektywy Rady nr 93/13/EWG z dnia 5 kwietnia 1993 r. w sprawie nieuczciwych warunków w umowach konsumenckich (dalej: dyrektywa nr 93/13/EWG), a tym samym przepisów Kodeksu cywilnego o abuzywności, które weszły do krajowego porządku prawnego na skutek jej implementacji. Kontrola postanowień łączącej strony umowy pożyczki przez pryzmat przesłanek określonych w art. 385¹ § 1 k.c. doprowadziła sąd pierwszej instancji do wniosku, że postanowienia te były sprzeczne z dobrymi obyczajami i rażąco naruszały interes konsumenta.

Na skutek apelacji wniesionej przez P. (...) S.A. Sąd Okręgowy w K. wyrokiem z 8 kwietnia 2019 r., sygn. II Ca [...], zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w O. w jego pkt. III w części – w ten sposób, że zasądził od T. M. na rzecz P. (...) S.A. z siedzibą w B kwotę 3.474 zł z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od dnia 3 kwietnia 2018 r. do dnia zapłaty oraz w pkt. IV w całości – w ten sposób, że zasądził od T. M. na rzecz P. (...) S.A. z siedzibą w B kwotę 1.192 zł tytułem kosztów procesu (pkt 1 sentencji wyroku Sądu Okręgowego). Ponadto Sąd Okręgowy oddalił apelację w pozostałej części (pkt 2) oraz zasądził od T. M. na rzecz P. (...) S.A. z siedzibą w B kwotę 550 zł tytułem kosztów postępowania apelacyjnego (pkt 3).

Sąd odwoławczy uznał, że brak było przesłanek do przyjęcia, iż postanowienia umowy pożyczki zawartej przez strony, określające pozaodsetkowe koszty kredytu, stanowiły obejście przepisu ustawy, tj. art. 359 § 2¹ k.c., a tym samym – wobec treści art. 58 § 1 k.c. – były nieważne. Jego zdaniem udzielenie pożyczki, w skład której wchodziły opłaty pozaodsetkowe obliczone w granicach wynikających z art. 36a u.k.k., było zgodne z prawem. Nie ma także podstaw, by przyjąć, że umowa ta była nieważna z uwagi na sprzeczność jej postanowień z zasadami współżycia społecznego (art. 58 § 2 k.c.), albo, że cel umowy, rozumiany jako interes każdej ze stron – w takim zakresie, w jakim pozaodsetkowe koszty kredytu pozostawały ustalone w granicach wyznaczonych przez art. 36a u.k.k. – sprzeciwiał się właściwości (naturze) stosunku prawnego (art. 353¹ k.c.).

Sąd Okręgowy zajął także przeciwne stanowisko niż sąd pierwszej instancji w kwestii wzajemnego stosunku mechanizmów ochrony konsumenta zawierającego umowę o kredyt konsumencki, przewidzianych w art. 36a u.k.k. i w art. 385¹ i następnych k.c. – przyjmując, że pozytywny efekt kontroli umowy z perspektywy granic ustanowionych w art. 36a u.k.k. zamyka możliwość oceny z punktu widzenia abuzywności jej postanowień.

Kierując się przedstawionymi względami Sąd Okręgowy zmienił zaskarżony wyrok Sądu Rejonowego w ten sposób, że zasądził od T. M. na rzecz P. (...) S.A. z siedzibą w B całość pozaodsetkowych kosztów kredytu, przy czym sumę należnych odsetek kapitałowych obniżył o połowę (do kwoty 474 zł). Uznał bowiem

za nieważne postanowienia umowne, zgodnie z którymi odsetki te miały być naliczane od kwoty 6.000 zł, a nie od kwoty kapitału rzeczywiście przekazanego pozwanej (3.000 zł).

Uzasadniając podstawy skargi nadzwyczajnej Prokurator Generalny podniósł, że w niniejszej sprawie wystąpienie ze skargą jest konieczne dla zapewnienia zgodności orzeczenia z zasadą demokratycznego państwa prawnego, urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej, wynikającą z art. 2 Konstytucji RP, oraz zasadą ochrony konsumentów, użytkowników i najemców przed działaniami zagrażającymi ich zdrowiu, prywatności i bezpieczeństwu oraz przed nieuczciwymi praktykami rynkowymi, wynikającą z art. 76 Konstytucji RP.

Aczkolwiek adresatem zasady ustrojowej wyrażonej w art. 2 Konstytucji RP są przede wszystkim organy tworzące prawo, to funkcjonalnie odnosi się ona również do stosowania prawa. Na jej treść składa się przy tym szereg innych zasad, nie ujętych wprost w Konstytucji RP, ale wynikających z jej istoty i aksjologii demokratycznego państwa prawnego, przy czym ich katalog nie jest zamknięty. Dotyczą one konieczności zapewnienia bezpieczeństwa prawnego jednostki, pewności co do prawa, przewidywalności stanowionego prawa oraz lojalności Państwa względem obywateli, co z kolei powinno budować zaufanie jednostki do Państwa. Bezpieczeństwo prawne obywateli powinno być przy tym rozumiane nie tylko formalnie, jako przewidywalność działań władzy publicznej, ale także jako skuteczne zabezpieczenie dóbr życiowych i interesów człowieka.

Skarżący podniósł, że w niniejszej sprawie T. M. została obciążona zapłatą dodatkowych kosztów przy zawarciu umowy pożyczki w postaci prowizji za udzielenie pożyczki i opłaty za „T.[...]” w sytuacji, gdy brak jest jakichkolwiek podstaw do przyjęcia, że koszty, jakie pożyczkodawca poniósł w związku z czynnościami skutkującymi zawarciem umowy i wypłatą kapitału, pozostają w choćby zbliżonej proporcji do żądanego od niej, jako kredytobiorcy, świadczenia wzajemnego. Opłaty te zostały ustalone w stałej, zryczałtowanej kwocie, niezależnie od faktycznie poniesionych wydatków, przez co doszło do braku jakiegokolwiek ekwiwalentności świadczeń stron umowy pożyczki i skutkowało bezpodstawnym wzbogaceniem się P. (...) S.A. z siedzibą w B. Wprowadzenie

przez stronę powodową ww. opłat godziło w dobre i uczciwe praktyki kupieckie oraz w sposób rażąco naruszało interes T. M. jako konsumenta.

Z tego względu, zdaniem skarżącego, wydanie zaskarżonego orzeczenia, nakazującego pozwanej zapłatę należności wynikającej z przepisów umowy pożyczki, było oczywiście niesprawiedliwe i niewątpliwie naruszyło zasadę pochodną zaufania obywatela do Państwa, z którą wiąże się bezpośrednio zasada bezpieczeństwa prawnego. Zasada ta, jak wskazano, wiąże się z takim stosowaniem prawa, by nie stawało się ono swoistą pułapką dla obywatela i aby mógł on układać swoje sprawy w zaufaniu, że nie naraża się na prawne skutki, których nie mógł przewidzieć w momencie podejmowania decyzji i działań oraz w przekonaniu, iż jego działania podejmowane zgodnie z obowiązującym prawem będą także w przyszłości uznawane przez porządek prawny. Zasada ta wiąże się także z ideą solidarności partnerów społecznych określoną w art. 20 Konstytucji RP, z której wyprowadzany jest nakaz poszukiwania mechanizmów równoważących interesy stron w sposób minimalizujący ewentualne antagonizmy, co może wymagać stanowienia właściwych regulacji ochronnych.

Normy chroniące konsumentów, realizujące powyższe zasady, mają więc na celu zapewnienie równowagi między profesjonalnym uczestnikiem obrotu, jakim jest przedsiębiorca, a konsumentem. Ukształtowanie praw i obowiązków konsumenta w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, skutkujące rażąco naruszeniem jego interesów, może być efektem – jak w sprawie niniejszej – określenia wysokości niektórych ze składników kosztów pozaodsetkowych w sposób radykalnie nieadekwatny do wzajemnych świadczeń przedsiębiorcy czy ponoszonych przez niego kosztów, prowadząc w rezultacie istotnego naruszenia równowagi kontraktowej z pokrzywdzeniem konsumenta.

Poddając zaskarżony wyrok ocenie przez pryzmat normy prawnej zakodowanej w art. 76 Konstytucji RP Prokurator Generalny wskazał, że ustrojodawca przyjął za pewnik, iż konsument jest słabszą stroną stosunku prawnego i z tej racji wymaga ochrony, a więc pewnych uprawnień, które doprowadziłyby do przynajmniej względnego zrównania pozycji kontrahentów. Wykładnia art. 36a u.k.k. dokonana przez Sąd Okręgowy w K., który uznał go za wyłącznie właściwy do zapewnienia i zagwarantowania ochrony konsumentom

przed krzywdzącymi praktykami rynkowymi, doprowadziła do naruszenia wskazanego przepisu Konstytucji RP. Zgodnie bowiem z jego prawidłową wykładnią, ochrona przyznana konsumentom powinna być rekonstruowana w oparciu o całość norm, które jej dotyczą, w tym także w oparciu o bezwzględnie obowiązujące przepisy Kodeksu cywilnego, dotyczące w szczególności nieważności czynności prawnych (art. 58 k.c.), maksymalnych odsetek wynikających z czynności prawnej (art. 359 § 2¹ k.c.), klauzul abuzywnych (art. 385 i n. k.c.) oraz wyzysku (art. 388 k.c.). Wyłączenie przez Sąd Okręgowy konieczności stosowania ww. przepisów, w sytuacji, gdy kredytodawca obciążył konsumenta wysokimi, nieekwiwalentnymi kosztami (które mieszczą się, co prawda, w granicach wyznaczonych dla kosztów pozaodsetkowych w art. 36a u.k.k.), spowodowała, że ochrona przyznana pozwanej stała się iluzoryczna.

Na kanwie art. 36a u.k.k. powstała rozbieżność w liniach orzeczniczych poszczególnych sądów. Część z nich przyjmuje, że ustalenie, iż pozaodsetkowe koszty kredytu konsumenckiego nie przekraczały granic określonych zgodnie z ust. 1 tego artykułu, z góry wyłącza możliwość i potrzebę czynienia ustaleń na okoliczność nieważności bądź abuzywności poszczególnych postanowień umownych. Zgodnie z drugim poglądem, wprowadzenie limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu nie oznacza, że sąd orzekający nie jest uprawniony do oceny postanowień umownych pod kątem ich abuzywności.

Odnosząc się do wskazanej rozbieżności Prokurator Generalny podniósł, że przed wejściem w życie art. 36a u.k.k. interpretacji umów o kredycie konsumenckim zawsze dokonywano przez pryzmat art. 58 k.c. bądź art. 385¹ § 1 k.c. – nawet w przypadku, gdy zachowany był limit odsetek maksymalnych, wynikający z art. 359 § 2¹ k.c. Ponadto wątpliwość co do prawidłowej interpretacji art. 36a u.k.k. została, zdaniem skarżącego, pośrednio rozstrzygnięta wyrokiem Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej (dalej: TSUE lub Trybunał) z 26 marca 2020 r., sygn. C-779/18, wydanym w odpowiedzi na pytanie prejudycjalne Sądu Rejonowego w O.. W wyroku tym TSUE wskazał w szczególności, że art. 36a u.k.k. nie wydaje się sam w sobie określać praw i obowiązków stron umowy, lecz poprzestaje na ograniczeniu ich swobody ustalenia pozaodsetkowych kosztów kredytu powyżej pewnego poziomu – co w żaden sposób nie stoi na przeszkodzie

temu, aby sąd krajowy sprawdził, czy takie ustalenie ma ewentualnie nieuczciwy charakter poniżej określonego prawnie pułapu. Trybunał uznał zatem, że sądy krajowe nie zostały pozbawione możliwości badania ważności i abuzywności postanowień umów kredytu konsumenckiego, nawet w sytuacji zachowania limitu kosztów pozaodsetkowych. Zgodnie z zasadą lojalności, wyrażoną w art. 4 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej (Dz.U. 2004, nr 90, poz. 864/30 ze zm.) oraz utrwaloną zasadą prawa europejskiego – *acte éclairé* („doktryną aktów wyjaśnionych”) powyższa interpretacja powinna być wiążąca we wszystkich podobnych sprawach. Jak podniósł skarżący, Sąd Okręgowy w K., wbrew wyrażonemu w treści uzasadnienia zaskarżonego wyroku twierdzeniu, był zatem co najmniej uprawniony, jeśli nie zobowiązany do dokonania szczegółowej analizy postanowień umowy pożyczki wprowadzających wygórowaną prowizję oraz opłatę dodatkową za „T. [...]”. Całość rozważań sądu odwoławczego w tym zakresie została jednak zdeterminowana uznaniem za zgodny z prawem przyjętego w umowie limitu pozaodsetkowych kosztów kredytu, o ile nie przekraczał on limitu ustawowego, wynikającego z art. 36a u.k.k. Tymczasem zachowanie granic kwotowych, limitowanych powołanym przepisem nie jest podstawą do automatycznego wykluczenia możliwości, a w zasadzie obowiązku oceny postanowień zawartej w konkretnej sprawie umowy przy uwzględnieniu klauzul generalnych z art. 58 k.c. bądź art. 358¹ k.c. Art. 36a u.k.k. nie przewiduje bowiem jakichkolwiek klauzul generalnych odwołujących się do zasad sprawiedliwości bądź słuszności. Przepis ten ma charakter techniczny. Sama jego konstrukcja i użyte w nim sformułowania wskazują, że jest w nim mowa o wartościach granicznych, i to granicznych maksymalnie, których istnienie nie eliminuje odniesienia przyjętych w danej umowie wartości do ogólnie obowiązujących zasad, w tym określonych przepisami art. 58 k.c. czy art. 385¹ k.c.

Przenosząc powyższe rozważania na grunt okoliczności rozpoznawanej sprawy Prokurator Generalny zaznaczył, że – wbrew pogładowi Sądu Okręgowego w K. – to stanowisko Sądu Rejonowego, który uznał postanowienia umowy pożyczki łączącej T. M. z P. (...) S.A. z siedzibą w B w zakresie prowizji i wynagrodzenia za usługę „T. [...]” za abuzywne, jest prawidłowe i zasługuje na akceptację. Określenie pozaodsetkowych kosztów kredytu na poziomie

nieprzekraczającym maksymalnej stawki z art. 36a u.k.k. nie powoduje niejako automatycznie, że postanowienia umowne we wskazanym zakresie, sformułowane zgodnie z powołanym przepisem, nie mogą być uznane za niedozwolone postanowienia umowne. Stanowisko swe skarżący uzasadnił szeroko nawiązując do argumentacji zawartej w uzasadnieniu wyroku sądu pierwszej instancji. W szczególności, jak wskazał, przedsiębiorcę udzielającego kredytu konsumenckiego wiąże zarówno art. 385¹ § 1 k.c., jak i art. 36a u.k.k. – co oznacza, że musi on mieć na uwadze zarówno to, by do umowy zawartej z konsumentem nie wprowadzać postanowień określających zobowiązania kontrahenta w sposób, który pozwalałby je uznać za klauzule niedozwolone, jak i dbać o to, by suma kosztów pozaodsetkowych kredytu nie wykroczyła poza ich maksymalną wysokość określoną ustawą.

Zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w K., w którym przyjęto błędne stanowisko w zakresie uznania postanowień zawartej przez strony umowy pożyczki dotyczących prowizji oraz opłaty za usługę „T. [...]” za dozwolone, świadczy, jak podniósł Prokurator Generalny, o naruszeniu przez sąd drugiej instancji właściwych, powołanych wyżej przepisów prawa materialnego, które miało przy tym charakter rażący. Jego skutkiem było bowiem wydanie wyroku sankcjonującego zapisy umowy w części nakładającej na pożyczkobiorcę obowiązek zapłaty rażąco wygórowanych kosztów, niemających uzasadnienia w kontekście zysków powodowej spółki z prowadzonej działalności gospodarczej, określonych w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami i z rażącym naruszeniem interesów konsumenta. Orzeczenie to, będąc prawomocnym, może stanowić podstawę dochodzenia od T. M. zasądzonych kwot w postępowaniu egzekucyjnym. P. (...) S.A. ma więc środek dla możliwości wykorzystania przymusu państwowego do uzyskania nienależnych jej kwot.

W podsumowaniu powyższych uwag Prokurator Generalny zajął stanowisko, że podniesione w niniejszej skardze nadzwyczajnej okoliczności, przy jednoczesnym braku możliwości zmiany prawomocnego wyroku Sądu Okręgowego w K., uzasadniają wniosek o uchylenie zaskarżonego orzeczenia i przekazanie sprawy do ponownego rozpoznania sądowi drugiej instancji, celem zapewnienia jego zgodności z zasadą określoną w art. 2 Konstytucji RP.

P. (...) S.A. z siedzibą w B w odpowiedzi na skargę nadzwyczajną z 30 kwietnia 2020 r. wniosła o jej oddalenie w całości jako niezasadnej oraz o zasądzenie na jej rzecz zwrotu kosztów postępowania według norm przepisanych.

Strona powodowa zajęła stanowisko, że zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w K. – wbrew twierdzeniom Prokuratora Generalnego – nie narusza zasad, wolności i praw człowieka i obywatela określonych w art. 64 ust. 1 oraz w art. 76 Konstytucji RP, ani również nie jest sprzeczny z art. 36a u.k.k. w zw. z art. 385¹ § 1 oraz z art. 58 § 1 i 2 k.c. Podniosła, że treść zawartej przez nią z T. M. umowy pożyczki, która stanowiła umowę o kredyt konsumencki w rozumieniu art. 3 ust. 1 oraz ust. 2 pkt 1 u.k.k., nie narusza przepisów ustawy o kredycie konsumenckim, zwłaszcza w zakresie sposobu ustalenia kosztów udzielonej pozwanej pożyczki, w tym kwestionowanego przez skarżącego wynagrodzenia prowizyjnego oraz wynagrodzenia z tytułu „T. [...]” jako pozaodsetkowych kosztów udzielonego kredytu konsumenckiego.

Maksymalna wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu udzielonego pozwanej – przy uwzględnieniu, ile wynosiła całkowita kwota kredytu i na jaki okres kredyt został udzielony – obliczona zgodnie ze wzorem zawartym w art. 36a ust. 1 u.k.k., wynosiła 3.450 zł. Mając jednak na uwadze, że zgodnie z art. 36a ust. 2 u.k.k. [p]ozaodsetkowe koszty kredytu w całym okresie kredytowania nie mogą być wyższe od całkowitej kwoty kredytu, wysokość ta w realiach niniejszej sprawy podlega obniżeniu do 3.000 zł. Pozaodsetkowe koszty kredytu, wymienione w sposób wyraźny i jednoznaczny w zawartej przez strony umowie pożyczki, wynosiły 3.000 zł, a zatem mieściły się w granicach dozwolonych prawem. Wskazując na powyższe strona powodowa podniosła, że jeżeli koszty udzielonego pozwanej kredytu konsumenckiego mieszczą się w bezwzględnie obowiązujących granicach normatywnych w tym zakresie, to fakt ich zgodności z przepisem szczególnym (tj. art. 36a u.k.k.) wyłącza podniesiony przez skarżącego zarzut bezprawności ich naliczenia. Podniosła przy tym, że w orzecznictwie sądów powszechnych przeważa aktualnie stanowisko, zgodnie z którym, skoro ustawodawca wyraźnie dopuścił możliwość ustalenia pozaodsetkowych kosztów kredytu w wysokości mieszczącej się w limicie wynikającym z treści art. 36a u.k.k., to w przypadku, gdy *in concreto* koszty te się w tym limicie mieszczą, brak jest

podstaw do uznania ich za nadmierne w stopniu świadczącym o ich sprzeczności z zasadami współżycia społecznego.

Strona powodowa podniosła, że w jej ocenie sama wysokość danego świadczenia nie pozwala na stwierdzenie jego abuzywności. W świetle powołanego wyżej art. 36a u.k.k. przyjmować należy, że koszty mieszczące się we wskazanych ramach nie naruszają interesu podmiotów chronionych ustawą o kredycie konsumenckim. Tak ustalone koszty nie naruszają również dobrych obyczajów ani rażąco nie naruszają interesów konsumenta (art. 385¹ § 1 k.c.), a zatem oznaczenie ich w takiej wysokości nie może zostać uznane za niedozwolone postanowienie umowne.

Strona powodowa zwróciła także uwagę, że odsetki nie są jedyną formą wynagrodzenia za korzystanie z cudzego kapitału. Odsetki pełnią przede wszystkim funkcję waloryzacyjną, a zatem kompensują spadek wartości nabywczej pieniądza, co może mieć miejsce szczególnie w sytuacji, gdy spłata zobowiązania pieniężnego jest rozciągnięta w czasie, tak jak w sprawie niniejszej. Takim wynagrodzeniem są bowiem również opłaty, marże i prowizje, które jednak nie wiążą się z obsługą oraz kosztami danego stosunku zobowiązaniowego, lecz – w stosownej części – wszelkich kosztów ponoszonych przez przedsiębiorcę, stanowiąc należne zryczałtowane wynagrodzenie za przeprowadzenie całego procesu, składającego się zarówno z czynności faktycznych jak i prawnych, mających na celu udzielenie pożyczki. Nakładając w ustawie o kredycie konsumenckim na pożyczkodawcę szereg obowiązków, ustawodawca nie wprowadził wymogu specyfikowania, w jaki sposób została wyliczona pobrana prowizja, poprzez wyliczenie konkretnych kosztów, jakie miała pokryć, ryzyka, jakie ma zabezpieczać, czy planowanego zysku. Obowiązek taki nie jest również znany w innych branżach.

Odnosząc się do podniesionego w skardze nadzwyczajnej zarzutu nieważności postanowień zawartej przez strony umowy pożyczki, regulujących wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu, jako sprzecznych z zasadami współżycia społecznego, P. (...) S.A. z siedzibą w B zajęła stanowisko, że weryfikacja poziomu tych kosztów z punktu widzenia kryterium sprawiedliwościowego z woli ustawodawcy została sprowadzona do odniesienia ich do granic wyznaczonych klauzulą zawartą w art. 36a ust. 1 u.k.k. Próba

odmiennego spojrzenia na to zagadnienie oznaczałaby konieczność przyjęcia, że rozwiązanie opisane w powołanym przepisie nie spełnia kryteriów „sprawiedliwości” czy „uczciwości”, a taka konstatacja pozbawiona jest podstaw, zwłaszcza z punktu widzenia zasady racjonalności ustawodawcy. Niezależnie od powyższego strona powodowa podniosła, że nie sposób skutecznie stawiać jej zarzutu dotyczącego maksymalizacji zysków z tytułu zawieranych umów jako przesłanki abuzywności postanowień łączącej strony umowy. Takie działanie wynika bowiem z istoty działalności gospodarczej, a zyskowość poszczególnych przedsiębiorstw wyznacza ogólną sytuację gospodarczą, w tym pośrednio stopę życiową społeczeństwa. Nie sposób również tracić z pola widzenia tego, że umowy długoterminowe, takie jak zawierane przez powodową spółkę, zawsze są obciążone ryzykiem inwestycyjnym, a ich zawieranie pozwala przedsiębiorcy na należyte planowanie swej działalności.

P. (...) S.A. podniosła, że postanowienia umowne dotyczące pozaodsetkowych kosztów udzielonego T. M. kredytu, tj. wynagrodzenia prowizyjnego i wynagrodzenia z tytułu „T. [...]” nie mogą stanowić przedmiotu oceny sądu w celu oceny, czy stanowią one niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ § 1 k.c. Ewentualne uznanie tych postanowień za abuzywne naruszałoby bowiem treść powołanego przepisu, który wyłącza kontrolę abuzywności w stosunku do postanowień określających cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały one sformułowane w sposób jednoznaczny.

Podsumowując uwagi zawarte w odpowiedzi na skargę nadzwyczajną P. (...) S.A. z siedzibą w B podkreśliła, że zachowała się uczciwie oraz zgodnie z umową i przepisami powszechnie obowiązującego prawa, albowiem poinformowała pozwaną o wszystkich opłatach, których będzie się domagała w związku z zawartą umową pożyczki jeszcze przed jej zawarciem.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga nadzwyczajna nie zasługuje na uwzględnienie.

Sąd Najwyższy jest organem władzy sądowniczej, powołanym do sprawowania wymiaru sprawiedliwości m.in. przez kontrolę nadzwyczajną

prawomocnych orzeczeń sądowych w celu zapewnienia ich zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej przez rozpoznawanie skarg nadzwyczajnych (art. 1 pkt 1 lit. b u.SN).

Skarga nadzwyczajna jest nadzwyczajnym środkiem zaskarżenia o charakterze wyjątkowym, który wyznacza przede wszystkim jej publicznoprawna funkcja. Instytucja ta została wprowadzona do polskiego porządku prawnego w celu zapalenia braku w systemie nadzwyczajnych środków zaskarżenia instrumentu pozwalającego na zmianę albo uchylenie prawomocnych orzeczeń sądowych ewidentnie wadliwych, które nie powinny zapaść w demokratycznym państwie prawnym urzeczywistniającym zasady sprawiedliwości społecznej. W ten sposób umożliwia ona realizację konstytucyjnej zasady rzetelności działania instytucji publicznych, wyrażonej w preambule Konstytucji, a także zasady państwa prawnego (art. 2 Konstytucji) i zasady legalizmu (art. 7 Konstytucji) (wyrok Sądu Najwyższego z 28 października 2020 r., I NSNp 3/20).

Wskazany wyżej cel instytucji skargi nadzwyczajnej oraz funkcja, jaką ma ona pełnić w systemie prawa, znalazły odzwierciedlenie w odnoszących się do niej szczegółowych regulacjach zawartych w ustawie o Sądzie Najwyższym. Przede wszystkim, ustalając zakres przedmiotowy kontroli dokonywanej w ramach tej skargi, ustawodawca ściśle określił dopuszczalne podstawy jej wniesienia. Jak wynika z art. 89 § 1 u.SN, skarga nadzwyczajna może zostać wniesiona tylko wtedy, jeżeli jest to konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej (podstawa ogólna) oraz pod warunkiem wykazania, że doszło do:

- a) naruszenia zasad lub wolności i praw człowieka i obywatela określonych w Konstytucji;
- b) rażącego naruszenia prawa przez błędną jego wykładnię lub niewłaściwe zastosowanie;
- c) oczywistej sprzeczności istotnych ustaleń sądu z treścią zebranego w sprawie materiału dowodowego (podstawy szczególne).

Każda skarga nadzwyczajna musi mieć oparcie w podstawie ogólnej oraz w co najmniej jednej z trzech wymienionych w art. 89 § 1 u.SN podstaw szczególnych.

Ustawodawca zaznaczył ekstraordynaryjny charakter skargi nadzwyczajnej istotnie ograniczając możliwość jej skutecznego wniesienia w aspekcie przedmiotowym, podmiotowym oraz temporalnym. Dopuszczalność jej wniesienia w niektórych sprawach została całkowicie albo częściowo wyłączona (art. 90 § 3 i 4 u.SN), a krąg podmiotów uprawnionych do jej wniesienia został zawężony do enumeratywnie wskazanych w art. 89 § 2 u.SN organów władzy publicznej (Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich, oraz, w zakresie ich właściwości, Prezesa Prokuratury Generalnej Rzeczypospolitej Polskiej, Rzecznika Praw Dziecka, Rzecznika Praw Pacjenta, Przewodniczącego Komisji Nadzoru Finansowego, Rzecznika Finansowego, Rzecznika Małych i Średnich Przedsiębiorców i Prezesa Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów). Co do zasady, skargę nadzwyczajną wnosi się w terminie 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego orzeczenia, a jeżeli od orzeczenia została wniesiona kasacja albo skarga kasacyjna – w terminie roku od dnia ich rozpoznania (art. 89 § 3 zd. 1 u.SN). Ponadto, zgodnie z art. 90 § 1 u.SN, od tego samego orzeczenia w interesie tej samej strony skarga nadzwyczajna może być wniesiona tylko raz.

Wszystkie powyższe ograniczenia są bezpośrednio związane z takim określeniem charakteru skargi nadzwyczajnej, że jej funkcjonowanie w systemie prawnym wprowadza istotne odstępstwo od konstytucyjnej zasady stabilności stosunków prawnych ukształtowanych prawomocnymi orzeczeniami sądowymi (art. 2 i art. 45 Konstytucji). Dlatego instytucja ta powinna być wykorzystywana z daleko posuniętą ostrożnością i nie powinna być postrzegana jako kolejny nadzwyczajny środek zaskarżenia służący kontroli i ewentualnej korekcie wszelkich wadliwych orzeczeń. Jak wskazał Sąd Najwyższy, skarga nadzwyczajna jest „wentylem bezpieczeństwa”, środkiem absolutnie ekstraordynaryjnym, który winien być wnoszony przez uprawniony podmiot tylko we wskazanych w ustawie sytuacjach (wyrok Sądu Najwyższego z 24 czerwca 2020 r., I NSNc 41/19; postanowienie Sądu Najwyższego z 30 czerwca 2021 r., I NSNc 61/20), kiedy skorygowanie prawomocnego orzeczenia w celu zapewnienia zgodności z zasadami konstytucyjnymi przy pomocy innych środków nadzwyczajnych nie jest już, bądź nigdy nie było, możliwe.

Sąd Najwyższy, badając w tym zakresie sprawę z urzędu, nie stwierdził istnienia jakichkolwiek okoliczności, które mogłyby uzasadniać ocenę, że skarga nadzwyczajna w niniejszej sprawie jest niedopuszczalna, co uzasadniałoby jej odrzucenie *a limine*, bez potrzeby merytorycznego zbadania podniesionych w niej zarzutów. Została ona wniesiona przez Prokuratora Generalnego, a więc jeden z podmiotów enumeratywnie wymienionych w art. 89 § 2 u.SN, przed upływem terminu 5 lat od dnia uprawomocnienia się zaskarżonego wyroku. Wyrok ten nie dotyczy przy tym żadnej ze spraw spośród wymienionych w art. 90 § 3 i 4 u.SN. Nie może on także zostać uchylony ani zmieniony w trybie innych nadzwyczajnych środków zaskarżenia. Z uwagi na wysokość kwoty będącej przedmiotem sporu jego kontrola kasacyjna jest wyłączona (art. 398² § 1 k.p.c.), a w świetle całokształtu okoliczności sprawy brak jest podstaw do przyjęcia, że zachodzi którakolwiek z ustawowych podstaw skargi o wznowienie postępowania (art. 401-403 k.p.c.). Ponadto, jest to pierwsza skarga nadzwyczajna w niniejszej sprawie. Reasumując tę część rozważań należy zatem stwierdzić, że nie ma przeszkód do merytorycznego rozpoznania wniesionej skargi nadzwyczajnej.

W orzecnictwie Sądu Najwyższego utrwalił się pogląd, że konstrukcja skargi nadzwyczajnej, zakładająca koniunkcję którejś z podstaw szczegółowych oraz ogólnej podstawy funkcjonalnej wymaga, aby w pierwszej kolejności dokonać oceny podstaw szczegółowych, a następnie dopiero dokonać oceny tego, czy w przypadku uznania jednej ze szczegółowych podstaw skargi za uzasadnioną, ziściła się również przesłanka funkcjonalna. Innymi słowy, oceniając zasadność wniesienia skargi nadzwyczajnej należy ustalić zaistnienie którejś z przesłanek szczegółowych oraz dodatkowo to, czy jej zaistnienie oznacza w danym przypadku, że uchylenie prawomocnego wyroku sądu powszechnego lub wojskowego jest „konieczne dla zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej” (wyroki Sądu Najwyższego: z 5 listopada 2020 r., I NSNc 57/20; z 8 grudnia 2020 r., I NSNc 44/20; z 17 grudnia 2020 r., I NSNc 9/20; z 21 kwietnia 2021 r., I NSNc 89/20; postanowienie Sądu Najwyższego z 2 grudnia 2020 r., I NSNc 102/20).

W rozpoznawanej skardze nadzwyczajnej Prokurator Generalny sformułował

przeciwko zaskarżonemu wyrokowi Sądu Okręgowego w K. zarzuty odwołujące się do przesłanek szczegółowych określonych w art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN, przy czym – w zakresie przesłanki szczegółowej rażącego naruszenia prawa (art. 89 § 1 pkt 2 u.SN) – zarzucił rażące naruszenie prawa materialnego, tj. art. 36a u.k.k. w zw. z art. 385¹ § 1 oraz w zw. z art. 58 § 1 i 2 k.c. Powołanie takich podstaw skargi nadzwyczajnej ma o tyle istotne znaczenie, że determinuje zakres kontroli zaskarżonego nią orzeczenia. W zakresie nieuregulowanym przepisami ustawy o Sądzie Najwyższym do skargi nadzwyczajnej, w tym postępowania w sprawie tej skargi, stosuje się w zakresie spraw cywilnych przepisy Kodeksu postępowania cywilnego dotyczące skargi kasacyjnej, z wyłączeniem art. 398⁴ § 2 oraz art. 398⁹ (art. 95 pkt 1 u.SN). Oznacza to, że Sąd Najwyższy rozpoznaje skargę nadzwyczajną w granicach zaskarżenia oraz w granicach podstaw; w granicach zaskarżenia bierze jednak z urzędu pod rozwagę nieważność postępowania (art. 398¹³ § 1 k.p.c. w zw. z art. 95 pkt 1 u.SN).

Naruszenie prawa materialnego może przybrać postać jego błędnej wykładni albo niewłaściwego zastosowania. Stosowanie prawa materialnego przez sąd wyraża się rozstrzygnięciem w określony sposób o poddanej mu pod osąd sprawie, w której podmiot prawa, wobec naruszenia albo zagrożenia jego sfery prawnej, poszukuje ochrony dla przedstawionego w piśmie wszczynającym postępowanie roszczenia. Błędne zastosowanie normy prawa materialnego polega na błędzie w subsumpcji, tj. niewłaściwym podciągnięciu konkretnego stanu faktycznego pod hipotezę normy prawnej, która z tego przypisu wynika. Konsekwencją błędu w subsumpcji jest z kolei takie ukształtowanie wydanym w sprawie orzeczeniem sytuacji prawnej strony, które jest wadliwe, tj. niezgodne z relewantnymi normami prawa materialnego (wyrok Sądu Najwyższego z 15 grudnia 2020 r., I NSNc 97/20). Należy przy tym zaznaczyć, że wskazane dwie postaci naruszenia prawa materialnego nie są rozłączne, albowiem błędna wykładnia określonego przepisu z zasady zawsze będzie skutkować jego niewłaściwym zastosowaniem.

Aby naruszenie prawa materialnego mogło stanowić skuteczną podstawę skargi nadzwyczajnej, musi mieć ono charakter „rażący” – przy czym należy mieć na uwadze, że „rażące” naruszenie prawa jest czym innym niż „oczywiste” naruszenie prawa, czyli widoczne dla przeciętnego prawnika *prima facie*,

bez konieczności wnikliwej analizy. Na tle skargi nadzwyczajnej ocena tego, czy doszło do „rażącego” naruszenia prawa jest uzależniona od: wagi naruszonej normy, tj. jej pozycji w hierarchii norm prawnych, stopnia (istotności) jej naruszenia, skutków naruszenia dla stron postępowania (wyroki Sądu Najwyższego: z 3 czerwca 2020 r., I NSNc 46/19; z 17 czerwca 2020 r., I NSNc 44/19 i NSNc 47/19; postanowienie Sądu Najwyższego z 18 czerwca 2020 r., I NSNc 45/19).

Przed przystąpieniem do oceny zasadności sformułowanego przez Prokuratora Generalnego zarzutu rażącego naruszenia zaskarżonym wyrokiem Sądu Okręgowego w K. prawa materialnego należy przytoczyć treść właściwych przepisów, powołanych jako wzorzec jego kontroli w tym zakresie.

Nie budzi wątpliwości, że zawarta przez P. (...) S.A. i T. M. umowa pożyczki, z której strona powodowa wywodziła swoje roszczenie, stanowi umowę o kredyt konsumencki w rozumieniu art. 3 pkt 1 u.k.k. Zgodnie z tym przepisem, [p]rzez umowę o kredyt konsumencki rozumie się umowę o kredyt w wysokości nie większej niż 255.550 zł albo równowartość tej kwoty w walucie innej niż waluta polska, który kredytodawca w zakresie swojej działalności udziela lub daje przyrzeczenie udzielenia konsumentowi. Za umowę o kredyt konsumencki uważa się w szczególności umowę pożyczki (art. 3 ust. 2 pkt 1 u.k.k.).

W wyniku nowelizacji dokonanej ustawą z dnia 5 sierpnia 2015 r. o zmianie ustawy o nadzorze nad rynkiem finansowym oraz niektórych innych ustaw (Dz.U. 2015, poz. 1357 ze zm.), która weszła w życie z dniem 11 marca 2016 r., do ustawy o kredycie konsumenckim został wprowadzony mechanizm ochrony konsumentów zawierających umowy o kredyt konsumencki, polegający na ograniczeniu dopuszczalnej wysokości pozaodsetkowych kosztów kredytu. Pojęcie „pozaodsetkowych kosztów kredytu” oznacza wszystkie koszty, które konsument ponosi w związku z umową o kredyt konsumencki, z wyłączeniem odsetek (art. 5 pkt 6a u.k.k.). Zgodnie z dodanym do ustawy o kredycie konsumenckim w wyniku ww. nowelizacji art. 36a ust. 1, maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu oblicza się według podanego w tym przepisie matematycznego wzoru. Ponadto koszty te w całym okresie kredytowania nie mogą być wyższe od całkowitej kwoty kredytu (art. 36a ust. 2 u.k.k.) – tj. maksymalnej kwoty wszystkich

środków pieniężnych nieobejmujących kredytowanych kosztów kredytu, które kredytodawca udostępnia konsumentowi na podstawie umowy o kredyt (art. 5 pkt 7 *in principio* u.k.k.). Sankcja za przekroczenie w konkretnej umowie wynikających z powołanych regulacji limitów pozaodsetkowych kosztów kredytu została określona w art. 36a ust. 3 u.k.k., który stanowi, że [p]ozaodsetkowe koszty kredytu wynikające z umowy o kredyt konsumencki nie należą się w części przekraczającej maksymalne pozaodsetkowe koszty kredytu obliczone w sposób określony w ust. 1 lub całkowitą kwotę kredytu.

Kolejną grupę przepisów, wskazaną jako rażąco naruszone zaskarżonym orzeczeniem w rozpoznawanej skardze nadzwyczajnej, stanowią ogólne przepisy Kodeksu cywilnego, które dotyczą wszelkich umów zawieranych w obrocie konsumenckim (art. 385¹ § 1 k.c.) oraz przesłanek nieważności wszystkich czynności prawnych (art. 58 § 1 i 2 k.c.). Zgodnie z pierwszym ze wskazanych przepisów, [p]ostanowienia umowy zawieranej z konsumentem nieuzgodnione indywidualnie nie wiążą go, jeżeli kształtują jego prawa i obowiązki w sposób sprzeczny z dobrymi obyczajami, rażąco naruszając jego interesy (niedozwolone postanowienia umowne). Nie dotyczy to postanowień określających główne świadczenia stron, w tym cenę lub wynagrodzenie, jeżeli zostały sformułowane w sposób jednoznaczny. Z kolei art. 58 k.c. stanowi, że [c]zynność prawna sprzeczna z ustawą albo mająca na celu obejście ustawy jest nieważna, chyba że właściwy przepis przewiduje inny skutek, w szczególności ten, iż na miejsce nieważnych postanowień czynności prawnej wchodzi odpowiednie przepisy ustawy (§ 1), oraz, że [n]ieważna jest czynność prawna sprzeczna z zasadami współżycia społecznego (§ 2).

Prokurator Generalny upatruje naruszenia powołanych przepisów prawa materialnego w ich błędnej wykładni i niewłaściwym zastosowaniu, prowadzącym się, najogólniej rzecz ujmując, do nieprawidłowego określenia wzajemnej relacji ustanowionych w nich instrumentów ochrony konsumenta przed obciążeniem go koniecznością ponoszenia nadmiernych (wygórowanych) pozaodsetkowych kosztów udzielonego mu przez przedsiębiorcę kredytu konsumenckiego. Sąd Okręgowy, zdaniem Skarżącego, dopuścił się tego naruszenia przyjmując, że określenie w zawartej przez strony umowie pożyczki

pozaodsetkowych kosztów kredytu na poziomie nieprzekraczającym maksymalnego pułapu określonego w art. 36a u.k.k. skutkuje ustaleniem, że odpowiednie postanowienia umowy nie mogą być już uznane za niedozwolone postanowienia umowne w rozumieniu art. 385¹ k.c.

Przed przystąpieniem do oceny powyższego zarzutu należy wskazać, że sposób jego ujęcia przez Prokuratora Generalnego nie nawiązuje do treści powołanego dla jego uzasadnienia art. 58 k.c., określającego przesłanki nieważności czynności prawnej. Uznanie na podstawie art. 385¹ § 1 k.c. danego postanowienia umownego za abuzywne nie oznacza bowiem, że jest ono nieważne, ani tym bardziej nie oznacza, że sankcją nieważności dotknięta jest cała umowa. W powołanym przepisie przewidziany został szczególny rodzaj sankcji, który należy odróżnić od nieważności, wzruszalności oraz bezskuteczności względnej i zawieszanej, a jest to sankcja bezskuteczności częściowej *ex lege*, która znajduje zastosowanie z mocy ustawy i działa *ex tunc* (wyroki Sądu Najwyższego: z 30 czerwca 2021 r., I NSNc 191/21; z 1 września 2021 r., I NSNc 338/21; z 29 września 2021 r., I NSNc 333/21). Wyeliminowanie z umowy zawartej przez przedsiębiorcę z konsumentem postanowień niedozwolonych otwiera wprawdzie drogę do rozważań, czy umowa w pozostałym zakresie jest możliwa do utrzymania, jednak wynik tych rozważań nie poddaje się żadnemu automatyzmowi. W orzecznictwie wskazuje się, że dla oceny tej kwestii nie ma bezpośredniego znaczenia nawet fakt, że bezskuteczna klauzula umowna określa świadczenie główne stron. Wprawdzie eliminacja postanowienia określającego takie świadczenie częściej prowadzi będzie do upadku umowy w całości niż eliminacja postanowienia niezwiązanego ze świadczeniem głównym, ale fakt ten sam w sobie jest bez znaczenia, jeżeli na podstawie pozostałych postanowień możliwe jest określenie praw i obowiązków stron (zob. wyrok Sądu Najwyższego z 28 września 2021 r., I CSKP 74/21). Należy ponadto mieć na uwadze, że zgodnie z art. 56 k.c. [c]zynność prawna wywołuje nie tylko skutki w niej wyrażone, lecz również te, które wynikają z ustawy, z zasad współżycia społecznego i z ustalonych zwyczajów. W przypadku, gdy postanowienia umowy o kredyt konsumencki naruszają przepisy określające maksymalną wysokość pozaodsetkowych kosztów kredytu, zostają one wyeliminowane z umowy, ale ich miejsce wypełnia dyspozycja normy prawnej ujętej

w art. 36a ust. 3 u.k.k., ograniczająca wysokość tych kosztów do maksymalnej wysokości wynikającej z ust. 1 i 2 tego artykułu. W takim przypadku nieważność całej umowy o kredyt konsumencki nie będzie zatem wchodziła w grę.

Sposób sformułowania przez Prokuratora Generalnego, w ramach podstawy szczegółowej z art. 89 § 1 pkt 2 u.SN, zarzutu naruszenia art. 58 § 1 i 2 k.c. (poprzez wskazanie, że ww. przepis został naruszony w związku z naruszeniem art. 36a u.k.k. i art. 385¹ k.c.) a także przytoczone wyżej wyjaśnienie przedstawionej przez Skarżącego istoty tego zarzutu, powodują, że poza zakresem rozważań Sądu Najwyższego musi pozostać ocena, czy zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w K. rażąco narusza prawo poprzez odrzucenie możliwości uznania zawartej przez strony umowy pożyczki na podstawie art. 58 k.c. w całości bądź w części za nieważną niezależnie od wyniku oceny abuzywności zawartych w niej postanowień, a więc, w szczególności z uwagi na uznanie, że ma ona na celu obejście prawa albo że jest sprzeczna z zasadami współżycia społecznego.

W ocenie Sądu Najwyższego nietrafny okazał się zarzut naruszenia zaskarżonym wyrokiem prawa materialnego w postaci art. 385¹ § 1 k.c., który w niniejszej sprawie miałby polegać na jego niezastosowaniu, tj. zaniechaniu zbadania postanowień zawartej przez strony umowy pożyczki dotyczących pozaodsetkowych kosztów kredytu przez pryzmat wskazanych w tym przepisie przesłanek, skutek błędnego przyjęcia, że taką kontrolę wyklucza art. 36a u.k.k. Zarzut ten nie koresponduje bowiem z treścią uzasadnienia zaskarżonego wyroku. Wyrażone w nim stanowisko Sądu Okręgowego w K. nie opiera się bynajmniej na uznaniu, że kontrola abuzywności postanowień umowy o kredyt konsumencki w zakresie dotyczącym jego pozaodsetkowych kosztów jest wyłączona w przypadku, gdy *in concreto* mieszczą się one w granicach wynikających z art. 36a ust. 1 i 2 u.k.k. Sąd Okręgowy wyraźnie wskazał, że „efekt kontroli na podstawie art. 36 a ust. 1 i 2, z ewentualnym skutkiem wynikającym z ust. 3 art. 36 a u.k.k., zamyka konieczność dalszej weryfikacji postanowień umowy z punktu widzenia art. 385¹ § 1 kc” (s. 8-9 uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego), jednak kontroli takiej *a limine* nie wykluczył. Wręcz przeciwnie – sąd drugiej instancji powołał się na treść motywu 12 dyrektywy nr 93/13/EWG, który analogicznie wskazuje, że ponieważ zakłada się, iż obowiązujące w Państwach Członkowskich przepisy ustawowe i

wykonawcze, które bezpośrednio lub pośrednio ustalają warunki umów konsumenckich, nie zawierają nieuczciwych warunków, nie wydaje się konieczne rozpatrywanie w świetle postanowień tej dyrektywy warunków umowy, które są z tymi przepisami zgodne.

Niezależnie od powyższego wskazać należy, że Sąd Okręgowy w K. w istocie jednak dokonał oceny postanowień umowy pożyczki zawartej przez strony przez pryzmat ich abuzywności – jakkolwiek doprowadziła go ona do zupełnie odmiennych wniosków, niż ocena dokonana przez Sąd Rejonowy. Sąd drugiej instancji wskazał bowiem, że „[j]eżeli sprzeczność z dobrymi obyczajami w rozumieniu art. 385¹ § 1 kc, oznacza brak równowagi kontraktowej stron, to dla Sądu Okręgowego nie ulega żadnej wątpliwości to, że w/w już mechanizm ograniczenia kosztów umowy pożyczki, jakie miałyby ponosić konsument, miał na celu także przywrócenie owej równowagi kontraktowej” (s. 10 uzasadnienia wyroku Sądu Okręgowego). Ponadto, jak podniósł Sąd Okręgowy, nawet jeżeli wysokość kosztów danej umowy pożyczki, pomimo zastosowania mechanizmu ograniczającego ich wysokość, określonego w art. 36a u.k.k., nadal miałyby świadczyć o naruszeniu interesów konsumenta (z uwagi na relację wysokości udzielonej pożyczki do tych zredukowanych kosztów), to z całą pewnością naruszenie to nie będzie już miało charakteru „rażącego”, jak tego wymaga art. 385¹ § 1 k.c.

Z tych samych w istocie przyczyn nie może być skuteczny podniesiony przez Prokuratora Generalnego zarzut oparty na podstawie szczegółowej z art. 89 § 1 pkt 1 u.SN. Skarżący wskazał bowiem, że – jego zdaniem – zaskarżony wyrok Sądu Okręgowego w K. narusza zasady, wolności i prawa człowieka i obywatela określone w art. 64 ust. 1 i w art. 76 Konstytucji RP poprzez zasądzenie od T. M. na rzecz P. (...) S.A. z siedzibą w B należności wynikających z łączącej strony umowy pożyczki „bez sprawdzenia, czy zapisy umowy w tym zakresie miały nieuczciwy charakter”. Tymczasem, jak wskazano wyżej, Sąd Okręgowy takiego sprawdzenia dokonał, poświęcając rozważaniom na ten temat znaczną część uzasadnienia zaskarżonego wyroku.

Reasumując powyższe rozważania należy stwierdzić, że w niniejszej sprawie Prokurator Generalny nie zdołał wykazać podniesionych w skardze nadzwyczajnej

zarzutów sformułowanych wobec zaskarżonego nią wyroku Sądu Okręgowego w K., odwołujących się do przesłanek szczegółowych wskazanych w art. 89 § 1 pkt 1 i 2 u.SN.

Stwierdzenie, że żadna z podstaw szczegółowych nie okazała się zasadna, zwalnia Sąd Najwyższy od obowiązku badania zaistnienia w niniejszej sprawie przesłanki ogólnej, o której mowa w art. 89 § 1 *in principio* u.SN, tj. konieczności wzruszenia zaskarżonego nią prawomocnego orzeczenia w celu zapewnienia zgodności z zasadą demokratycznego państwa prawnego urzeczywistniającego zasady sprawiedliwości społecznej. Aby przesłanka ta uzasadniała uwzględnienie skargi nadzwyczajnej i w konsekwencji uchylenie zaskarżonego orzeczenia, musi wystąpić łącznie z jedną z określonych w powołanym przepisie przesłanek szczegółowych. W niniejszej sprawie uznać należy, że – z wyłożonych wyżej przyczyn – sytuacja taka nie ma miejsca.

Jeżeli Sąd Najwyższy stwierdzi brak podstawy do uchylenia zaskarżonego orzeczenia, oddała skargę nadzwyczajną (art. 91 § 1 zd. 2 u.SN).

O wzajemnym zniesieniu kosztów postępowania wywołanego wniesioną skargą nadzwyczajną Sąd Najwyższy orzekł na podstawie z art. 398¹⁸ k.p.c., zgodnie z którym w razie wniesienia skargi kasacyjnej przez Prokuratora Generalnego, Rzecznika Praw Obywatelskich lub Rzecznika Praw Dziecka koszty procesu w postępowaniu kasacyjnym podlegają wzajemnemu zniesieniu. Powołany przepis z mocy art. 95 pkt 1 u.SN stosuje się również do postępowania w sprawie skargi nadzwyczajnej.

Z powyższych względów Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.